

Тема.
Вітчизняні та
зарубіжні теорії
мотивації

1. Основні напрямки розвитку теорій мотивації у вітчизняній психології

Методологічні та теоретичні принципи досліджень мотиваційної сфери у вітчизняній психології:

- 1. Мотивація – це складна система, яка складається з *компонентів* та *структур*, тобто має визначений *зміст* та *внутрішню організацію*.**

2. Мотивація має **процесуальну динаміку** – існують мотиваційні **цикли, фази, етапи**.
3. Мотивація сама є **елементом більш складної метасистеми – діяльності**, аналіз функцій і механізмів якої дозволяє зрозуміти сутність мотивації.

4. Мотивація – **функціональна система**, в якій **афективні та когнітивні процеси** знаходяться у внутрішній єдності і у взаємоопосередкуванні.

5. Мотивація – **психічна система**, тобто це особливий вид психічних процесів, які регулюють діяльність.

Основні
теоретичні
підходи

```
graph TD; A[Основні теоретичні підходи] --- B[суб'єктний]; A --- C[діяльнісний]
```

суб'єктний

діяльнісний

- 2. Філософсько-психологічна концепція С.Л.Рубінштейна.**
- 3. Мотивація та емоції у теорії діяльності О.М. Леонтьєва.**
- 4. Проблема розвитку мотивації дитини в працях Л.І.Божович.**

Мотив – це те, заради чого здійснюється діяльність на відміну від цілі, на яку ця діяльність спрямована.

Предмет вивчення – діалектика мотиваційної сфери дитини – виникнення і розвиток мотивів, їх зміна і розширення у різні вікові періоди.

Основні *принципи* досліджень:

- ✓ **Функціональний** підхід в **експериментальних** дослідженнях потреб і мотивів. Необхідно вивчати **реальні**, сформовані у процесі життя і діяльності людини **потреби та мотиви**, моделювати їх в **експерименті**, а потім знову повертатися до **аналізу** їх ролі у поведінці та діяльності індивіда і встановлювати їх функцію у формуванні його особистості.
- ✓ Проведення **експериментальних** досліджень в **природніх** умовах.
- ✓ Головний акцент на **об'єктах, які спонукають до діяльності**. Її цікавила, перш за все, **внутрішні спонуки**, тобто **суб'єктивна сторона мотивації**.

Результати досліджень:

- **Учбова діяльність** школярів спонукається цілою **системою** різноманітних **мотивів**.
- Для дітей **різного віку** і для **кожної дитини** не всі мотиви мають однакову **спонукальну силу**. Одні з них є **провідними**, основними, інші – **другорядними**, побічними, які не мають самостійного значення.
- **Спонука до діяльності** завжди виходить із **потреби**, а **об'єкт**, який служить їй задоволення, визначає **характер і спрямування діяльності**.
- Одна й та ж **потреба** може втілюватися в **різних об'єктах**; в **одному й тому ж об'єкті** можуть втілюватися **різні потреби**.
- Саме **система потреб і прагнень** дитини стає безпосередньою **рушійною силою** розвитку у неї **нових психічних якостей**.

Шляхи **розвитку** потреб:

- Розвиток потреб через **зміну положення дитини** в житті, в системі її взаєностосунків з оточуючими людьми. На різних етапах життя дитина займає різне місце і це визначає різні вимоги, які до неї ставить оточуюче середовище. Дитина лише тоді може відчувати емоційний добробут, коли вона може відповідати висунутим вимогам.
- Нові потреби виникають у дитини, коли вона засвоює **нові форми поведінки і діяльності**, оволодіває готовими предметами культури. Наприклад, у дитини, яка навчилася читати, виникає потреба в читанні, людина, яка певний час займається певним видом спорту, - потреба у спортивній діяльності.
- Крім розширення кола потреб і виникнення нових, відбувається **розвиток всередині кожної потреби від елементарних її форм до більш складних**, якісно своєрідних (від елементарних форм епізодичного учбового інтересу до складних форм невичерпної потреби в теоретичних знаннях).
- Розвиток **структури мотиваційної сфери дитини**, тобто розвиток співвідношення потреб і мотивів, які взаємодіють між собою. Тут мов йде про зміну з віком провідних і домінуючих потреб і мотивів та їх ієрархізації.

5. Інформаційна теорія емоцій П Сімонова

- **Емоція** – це відображення (оцінка) мозком людини і тварини якоїсь актуальної потреби (її якості, величини) і ймовірності її задоволення.
- Емоції виникають внаслідок **нестачі або надлишку інформації**, необхідної для задоволення потреби.
- Емоції людини і вищих тварин визначаються **актуальною потребою** (її якістю та величиною) і **оцінкою** суб'єктом можливості її задовольнити.

- Зростання ймовірності досягнення мети в результаті надходження нової інформації щодо засобів і можливостей задоволення потреби викликає **позитивну емоцію**.
- Зменшення ймовірності у порівнянні з попереднім прогнозом призводить до **негативної емоційної реакції**.

Коли людина усвідомлює високу ймовірність задоволення потреби, то виникає позитивна емоція, а якщо людина відчуває, що можливість задовольнити потребу невисока, - негативна емоція.

$$E = f [\Pi, (I_{\epsilon} - I_n)]$$

Емоція, її ступінь, якість і знак = залежить від (f) [сили і якості потенційної потреби (Π) та оцінки ймовірності задоволення потреби (I_ε-I_n), яка складається з інформації про засоби, наявні в даний момент (I_ε) і інформації про необхідні засоби (I_n).

Таким чином, **емоція** виникає лише за наявності **потреби**.

Формула Сімонова категорично протирічить поглядам на позитивні емоції як на задоволену потребу, оскільки у формулі $E=f [P, (I_e - I_n)]$ **емоція буде рівна нулю, якщо зникне потреба. Позитивна емоція** виникає лише у тому випадку, коли **наявна інформація перевищує наявний раніше прогноз** відносно ймовірності досягнення цілі, тобто коли I_e буде більше I_n .

6. Динамічна теорія мотивації К.Левіна

- Необхідно найбільш повно описувати **окремий випадок**, щоб в існуванні окремого випадку можна було відшукати всі величини, які беруть участь в його детермінації.
- К.Левін намагався з допомогою методу **„конструктивного представлення ситуації”** дати опис усіх фактів, які визначають поведінку особистості в **даний момент часу**.

- Він ввів поняття **життєвого простору** для позначення загальної області того, що визначає поведінку індивіда в даний момент часу.
- За К.Левіном при поясненні поведінки необхідно враховувати **принцип теперішнього**, тобто теперішня поведінка не повинна зводитися лише до минулого досвіду індивіда, а зумовлюватися фактами, представленими до моменту виникнення поведінки в життєвому просторі. Це твердження не відхиляє історичного пояснення поведінки, а визнає його недостатнім для виявлення психологічних закономірностей. Лише конкретно існуюче може мати вплив на актуальну поведінку. Минуле або майбутнє може впливати на поведінку лише настільки, наскільки воно представлене в теперішній ситуації індивіда.

- Оскільки психологія має справу з багатьма одночасно існуючими подіями, то вона повинна враховувати і використовувати не лише **поняття часу**, але і **поняття простору**. Для представлення психологічної ситуації особистості на певний момент часу він використав **топологічне поняття простору**.
- К.Левін піднімає питання про те, наскільки сама **дія як засіб для досягнення мети** може мати самостійну **валентність**. Якщо **валентність має лише мета**, а не дія, тоді взагалі важко пояснити, **чому особистість взагалі починає виконувати дію**. Якщо є **валентність** приписати самій **дії**, то виникають труднощі в поясненні того, **чому особистість залишає привабливу для неї область дії** для того, щоб йти вперед до досягнення мети.

- **Психологічна сила** – це спрямована величина, яка викликає поведінку. Сила визначається через спрямованість, інтенсивність та сферу застосування.
- Немає такої поведінки, яку можна було б пояснити впливом однієї сили. В кожен момент часу на особистість завжди мають вплив **одночасно багато сил**.
- детермінанти поведінки людини шукав не в інтелектуальній сфері або організмі людини, а в особливостях відношення „індивід – середовище”.

Деякі результати досліджень:

- ✓ Мотиваційна тенденція зробити перший крок дії підвищується в тому випадку, якщо цей крок одночасно веде до кількох цілей, кожна з яких має позитивне мотиваційне значення.
- ✓ З різних засобів для досягнення мети завжди обирається той, який володіє для особистості найбільшою привабливістю. Привабливість шляху дії позначається як валентність.

7. Теорія ієрархії потреб А.Маслоу.

**8. Периферійна теорія емоцій
Джемса-Ланге.**

У.Джемс :емоції пов'язані з певними **фізіологічними реакціями**.

Емоційні явища стали розглядатися як **специфічний вид фізіологічних процесів**.

Безпосередньо за **сприйманням** йдуть **тілесні зміни**, а наше **переживання** цих змін і є **емоція**. **Фізіологічні зміни** розглядалися не як наслідок емоцій, а як їх **джерело**.

Початок розвитку „**периферійної теорії емоцій**”.

Датський патологоанатом **К.Ланге** описав механізми виникнення емоцій подібним чином.

Радість, наприклад, є сукупністю двох явищ – посилення моторики і розширення кровоносних судин.

Звідси виходить і **експресивне вираження** цієї емоції.

<i>Особливості моторики</i>	<i>Емоція</i>
Послаблення рухової іннервації	Розчарування
Послаблення рухової іннервації+звуження судин	Печаль
Посилення рухової іннервації+судороги органячних м'язів+розширення судин	Радість
Посилення рухової іннервації+судороги органячних м'язів	Нетерпіння

подразник

виникнення фізіологічних змін

сигнали, які поступають про ці
зміни у мозок

емоція